

К.п.н., доцент Стеркіна Ю. С., к.п.н., доцент Рудич О. О., к.п.н., старший викладач Палеха О. М., кафедра філологічних дисциплін і методик їх викладання, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка, Україна

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ІНШОМОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ

У статті зроблено спробу сформулювати принципи створення іншомовних інтегрованих курсів, окреслено умови їх функціонування як у вищій, так і у середній школі. Сформульовано переваги впровадження іншомовних предметних інтегрованих курсів на різних рівнях навчального процесу.

Ключові слова: іншомовний предметний інтегрований курс, принципи створення іншомовних інтегрованих курсів, інтегроване навчання, предметне навчання іноземної мови.

Постановка проблеми. Кількість інтегрованих курсів зростає з кожним днем, і напрямки інтеграції, її ступінь і зміст, змінюються у залежності від потреб нового суспільства, формування якого триває. По-перше, необхідно визначити зміст і ступінь інтеграції у залежності від вікової категорії; по-друге, визначити критерії полісистемного знання іноземної мови на різних етапах навчання; по-третє, визначити засіб включення іноземної мови в інтегрований курс (початкова чи середня школа, природничонаукова чи гуманітарна спеціалізація). Методологія формування інтегрованих навичок та вмінь із врахуванням особливостей іншомовної професійно-орієнтованої лексики і надалі вимагає розробки так само, як і теоретичні засади інтеграції іноземної мови та відповідних дисциплін зі спеціальності. Недостатня співвіднесеність мовного матеріалу з майбутньою професійною діяльністю студентів ускладнює встановлення кореляцій між мовними явищами та професійним контекстом, практичне застосування отриманих професійних знань в міжкультурному спілкуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зарубіжні, так і вітчизняні фахівці визначають можливість і навіть необхідність впровадження інтегрованих курсів на початковому етапі навчання (Е. Джеймс, Г. Вінтроп, Е. Н. Шепель, Л. П. Загорна, Л. Я. Зеня, І. А. Бім). За останні роки тенденція до інтеграції окремих дисциплін помітно зміцнилась. Здійснено вдалі спроби запровадження інтегрованого підходу до викладання англійської професійно-орієнтованої мови на природознавчих, географічних, економічних факультетах (результати експериментів викладено у дослідженнях Т.М. Панової, Т.В. Емельянової, Т.Б. Вепревої, М.С. Багарядцевої). Це свідчить про тісний зв'язок між створенням інтегрованих курсів та навчанням іноземній мові для спеціальних цілей – одне передбачає інше.

Мета статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні принципів створення іншомовних інтегрованих курсів, окреслено умови їх функціонування як у вищій, так і у середній школі. Сформульовано переваги впровадження іншомовних предметних інтегрованих курсів на різних рівнях навчального процесу, підкреслено необхідність вдосконалення інтегрованих курсів викладання іноземної мови. Основній меті підпорядковані такі завдання: визначити методичні засади навчання англійської предметно-орієнтованій лексиці, проаналізувати дидактичні передумови розробки інтегрованого курсу, розкрити його структуру та цілі.

Виклад основного матеріалу. При створенні інтегрованих курсів дисципліну «іноземна мова» зазвичай комбінують з історією, світовою культурою, літературою, інформаційними технологіями, економікою, екологією, музикою, тощо. Інтегрований курс, що поєднує англійську мову та інші дисципліни, покликаний надати певний обсяг знань зі спеціальності. Кількість компонентів інтегрованого курсу дослідники визначають по-різному. Наприклад, згідно з О.Н. Щукінін [5], інтегрований курс включає такі складові: мовний матеріал, мовленнєві вміння та навички, знання мовних засобів та правил їх вживання, навчальні та компенсаційні вміння, культура країни мови, що вивчається, сфери, теми, ситуації спілкування, аутентичні тексти. Іншомовні аутентичні тексти, завдяки яким полегшується засвоєння предметної термінології, використовуються для реалізації змістового аспекту інтеграційних процесів. Натомість діяльнісний аспект інтеграції виявляється в оволодінні іноземною професійно-орієнтованою мовою з метою вирішення конкретних

завдань з певної дисципліни. Індивідуальні потреби учнів і студентів та відповідна спеціалізація обумовлюють існування різних типів мотивації вивчення іноземної мови. Для немовних вишів дослідники виділяють такі: комунікативно-мотиваційна, яка визначається особистими потребами в іншомовному спілкуванні; лінгво-пізнавальна, спрямована на пізнання та засвоєння мовних явищ; професійно-орієнтована, яка ґрунтується на отриманні професійних знань шляхом вивчення іноземної мови; лінгвокраїнознавча, що залежить від емоційної зацікавленості у наближенні до незнайомої культури. Інтегровані курси дозволяють підсилити та поєднати всі зазначені типи мотивації, що є безперечною перевагою їх застосування. Комплекс вправ і завдань, на який спирається інтегроване навчання іноземній предметно-орієнтованій мові, має дотримуватись послідовності етапів роботи над аутентичними текстами на професійну тематику, а також враховувати особливості взаємодії лінгвістичного та професійного компонентів у навичках та вміннях, необхідних для формування міжкультурної комунікативної компетентності. Реалізація принципу новизни у когнітивному аспекті та підбір аутентичних текстів для впровадження інтегрованого курсу потребує постійного надання нових лінгвокраїнознавчих відомостей, нової інформації про предметну діяльність у англійських державах, творчого підходу до виконання вправ і завдань, цікавої організації рольових ігор, готовності вносити зміни до навчального плану та адаптуватись до прогресу учнів і студентів. Окрім принципу новизни, іншим провідним дидактичним принципом вважається принцип наочності, запропонований Я.А.Коменським у XVII столітті та й досі актуальним. Доречність використання цього принципу при викладанні англійської мови не викликає сумнівів попри те, що специфіка дисципліни впливає на організацію навчального процесу. Ефективність принципу наочності – незалежно від того, чи йдеться про таблиці, схеми, малюнки та інші засоби мовної або образотворчої наочності – можна оцінити лише з врахуванням певних факторів, як от тип навчального закладу, етап навчання, мета й задачі навчання, особистісні якості учнів і студентів.

Курс іноземної мови для початківців може існувати і як окремий предмет (35-40 хвилин, три рази на тиждень), і як інтегрований курс: іноземна мова + рідна, оточення + іноземна мова, іноземна мова + образотворче мистецтво. У 6-8 років діти без зусиль оволодівають мовою (імітація), інтонацією, навчання

співвідноситься з курсом рідної мови і починається у першому, другому або третьому класі. Саме тоді цілком природним є створення інтегрованих курсів іноземної мови з іншими дисциплінами, отже, за допомогою мови можна отримувати знання з історії, літератури, техніки, природознавства, мистецтва. Мова набуває свого природного статусу своєрідного “провідника” інформації. Процес спілкування опосередковує усі види людської діяльності: пізнавальну, ігрову, трудову і, водночас, реалізує регулятивну орієнтаційно-ціннісну, конвенційну, пізнавальну функції мови. Інтегруючи іноземну мову з іншими предметами, ми реалізуємо всі функції спілкування на предметному змісті, на основі діяльності.

Мета інтегрованих курсів — вирішення низки універсальних питань з інших предметів, а також зріст загально інтелектуального, мовного, фізичного, музичного, естетичного розвитку. Такі курси можна використовувати навіть при первинному знайомстві з іноземною мовою, коли метою навчання є сформувати правильну артикуляцію учнів, навчити їх інтонації, виробити перші ситуативні навички щодо акумулювання найпростішого граматичного й лексичного матеріалу. Інтеграція значно збільшує загальний обсяг знань з іноземної мови, котрий базується на усвідомленні й обробці різноманітних матеріалів. За допомогою логічного аналізу підкреслюються вузлові моменти і головні принципи, які забезпечують розуміння іноземної мови в цілому. Тільки систематизовані знання, отримані й засвоєні шляхом практичного переопрацювання, мають категорію універсальності і можуть імплантуватися на інші іноземні мови. Вивчення іноземної мови як цілісної системи забезпечує розуміння її природи, яка полягає в кодуванні “зв’язків усього з усім”. Намічено відхід від вивчення мови задля мови, вона повинна вивчатися у контексті мультисистемного використання.

Інтегрований курс може накладатися на навчання у будь-якому віці, паралельно, епізодично, на канікулах. Іноземна мова тільки виграє за рахунок того, що розгалужується сфера її застосування, за рахунок залучення іншомовної діяльності в інші, невласливі мові види діяльності: рухливу (фізкультура), образотворчу (малювання), трудову (праця), музичну (музика, ритміка), професійно-орієнтовані курси у вищій школі, де можливий комбінований інтегрований курс, поєднуючий історію, літературу, рідну й іноземну мови, в якому організуючим елементом була б мова як історичний феномен. Будь-який

інтеграційний курс можна розглядати як відповідну одному з наведених положень структуру: відносно самостійний курс для використання у класах із поглибленим вивченням іноземної мови (повний об'єм матеріалу, програма мовного заглиблення); надбудову до курсу загальноосвітньої школи або вишу, його подальший розвиток і заглиблення; курс, передуючий повній програмі мовного заглиблення з екології, біології, географії; факультативний курс; поглиблене вивчення дисципліни фахового напрямку (профорієнтаційний курс) у спеціалізованих класах, блочно-додатковий курс [3].

Результатами реалізації інтегрованих курсів, за свідченням науковців, слід, таким чином, вважати:

Таке навчання зорієнтовано на гармонійний розвиток учнів, який досягається за рахунок об'єднання виховних, освітніх, розвиваючих можливостей різних дисциплін.

Навчання іноземної мови у складі інтегрованого курсу допомагає формуванню більш цілісної картини світу, в якому іноземна мова виконує свою специфічну функцію — є засобом пізнання й поштовхом до діяльності, аналізу й узагальнення.

Змістовний план навчання іноземної мови збагачується за рахунок розгалуження кола предметних знань, які використовуються в інтегрованих курсах.

Засобами іноземної мови учні здобувають і збагачують знання з тієї дисципліни, з якою іноземна мова інтегрується .

Особливу роль у навчальному процесі початкової та середньої школи як зарубіжні (Р. Барнез, Д. Бест, А. Дафф, П. Еббс, Д. Едді, Ш. Ітон, К. Йоган, А. Малей), так і вітчизняні (І. Л. Бім, М. В. Біболетова, Л. П. Загорна, І. А. Зязюн, М. П. Лещенко, Н. Є. Миропольська, О. П. Рудницька) педагоги відводять інтеграції іноземної мови з різними видами мистецтв. Саме в інтеграції з мистецтвом можна знайти ту спільну діяльність, у процесі якої сприймання засвоєння й використання інформації буде достатньо мотивованим. Вживання іншомовної структури й лексики у процесі творчої праці є, по-перше, мистецькою діяльністю, а, по-друге, забезпечує вивчення предмета на якісно вищому рівні. Виховання через мистецтво є одним із найдійєвіших засобів підвищення якості освіти, унікальним підходом до формування важливих

механізмів психічного життя, емоційної сфери, образного мислення, художніх і творчих здібностей дитини. Мистецтво сприяє вихованню моральної культури особистості, духовності, творчого ставлення до праці, забезпечує активність у процесі пізнання, формує суспільні ідеали. “Діти розуміють ідею лише тоді, коли вона втілена в яскраві образи”, — зауважив В.О. Сухомлинський [4, 157].

Авторський інтегрований курс “Жива палітра” базується на принципі культурологічного відбору дидактичної інформації і на принципі домінування групових, автономних, вільних форм взаємонавчання. Курс розрахований на використання у школах із поглибленим вивченням іноземної мови; або як на реалізацію його як додаткового спецкурсу у спеціалізованих мистецьких класах (як шкіл, так і вищих навчальних закладів); у позакласній роботі вчителя англійської мови. Тобто мова йде перш за все не про презентацію мовних одиниць (хоча це також вагомий компонент курсу), а про закріплення пасивного словникового запасу й про можливості його активного використання в усному мовленні.

Курс має таку структуру: він складається з двох частин: “Жива палітра” і “Українське народне мистецтво”, кожна з яких поділяється на окремі заняття (Units) — перша має 3 заняття, друга — 7. Кожне заняття оформлене у вигляді чергування інструкцій до вчителя й конспекту заняття. Кожний тип діяльності, таким чином, супроводжується методичним коментарем із визначенням процесуального порядку дій учителя, переліком матеріалів, необхідних для заняття, чітким формулюванням мети. Курс “Жива палітра” передбачає, що у процесі художньої діяльності учні повторюють вже відому їм образотворчу лексику і засвоюють нову. Деякі елементи образотворчої лексики учні вивчають у базовому курсі іноземної мови, але окремі необхідні для спілкування на заняттях із малювання слова проходять повз увагу вчителя і школярів. На них ми і намагаємося звернути увагу, даючи учням знання назв кольорів і їх відтінків, геометричних форм, художніх технік. Цією інформацією школярі оволодівають у ході мистецької діяльності (відчувають, демонструють, уявляють, створюють, зображують, тощо). Паралельно діти повторюють головні граматичні часи (Present Simple, Present Continuous, Present Perfect) і використовують їх в усному мовленні. Зміст другого циклу занять, більш складний з точки зору лексики й граматики, включає образотворчі техніки, які притаманні українському декоративно-ужитковому мистецтву (гончарству, килимарству, різьбярству,

вишивці, мистецтву готування національних страв тощо). Вивчаючи ці техніки, учні оволодівають певними знаннями з історії виникнення та розвитку народного мистецтва, а також природним шляхом вдосконалюють англійську мову.

До особливо результативних характеристик інтеграції іноземної мови з декоративно-прикладною діяльністю належить створення умов для повноцінного спілкування наших учнів із ровесниками з-за кордону, в ході якого можливий інформаційний обмін культурними традиціями. Крім того, під час декоративно-ужиткової діяльності учні практично пізнають зв'язки між різними видами мистецтва, виробляють навички художнього оформлення середовища: класних приміщень, домашньої обстановки, предметів навчальної діяльності, побуту. Щоб викладати такий інтегрований курс, як "Жива палітра", вчителю також необхідно мати знання елементарних художніх технік (живопис, паперова пластика, ліплення, тощо), образотворчої абетки, прийомів художньої експресії, уміння володіти голосом, пантомімічно зображувати предмети, явища, істоти; володіти вищезгаданими техніками, і, звичайно, такому вчителю знадобиться уміння імпровізувати, адаптуючи накреслений сценарій до реальних учнів, їх психоемоційного стану.

На подібних принципах гармонійного поєднання предметного і мовного змісту будуються також професійно-орієнтовані інтегровані курси вишів, але з підвищенням рівня володіння мовою наголос з роботи над мовним матеріалом змінюється на засвоєння професійних мовних кліше і термінів. За основу інтегрованого навчання англійської професійно-орієнтованій лексичі студентів юридичних спеціальностей, згідно зі слушною пропозицією Т.Б.Вепревої, доцільно взяти макрометод, який поєднує найкращі елементи комунікативного, когнітивного та інтерактивного методів [1]. Наприклад, як подає у своїй статті Дружченко Т.П. [2], взаємозв'язки між дисциплінами «Англійська мова», «Право» та «Лінгвокраїнознавство» дають підстави для створення інтегрованого курсу, завдяки якому оволодіння професійно-орієнтованою лексикою здійснюється ефективніше. Інтегрований курс «Англійська мова, Право, Лінгвокраїнознавство» надає можливість практично реалізувати такі цілі: розширити загальну та мовну освіту студентів юридичних спеціальностей; розвивати загальні та спеціальні вміння й навички; підсилити мотивацію до вивчення англійської мови завдяки високій концентрації цікавої культуроспецифічної інформації; спрямувати сформовані вміння та навички на

конкретні комунікативні завдання; розширити пасивний та активний словниковий запас шляхом збільшення мовленнєвої практики; покращити навички та вміння самостійної роботи студентів-юристів з аутентичними текстами. Організація навчального матеріалу відповідно до цілей та умов інтегрованого навчання є запорукою формування лексичних умінь і навичок, необхідних для оволодіння іншомовною професійно-орієнтованою лексикою та її вільного використання в ситуаціях міжкультурного спілкування. Як засвідчують більшість досліджень, вагомим фактором оптимізації інтегрованого навчання виступає модульний принцип, який включає спеціально відібрані вправи та завдання для засвоєння професійно-орієнтованої лексики.

Інтегровані курси дозволяють підсилити та поєднати всі зазначені типи мотивації, що є безперечною перевагою їх застосування. Комплекс вправ і завдань, на який спирається інтегроване навчання іноземній професійно-орієнтованій мові, має дотримуватись послідовності етапів роботи над аутентичними текстами на професійну тематику, а також враховувати особливості взаємодії лінгвістичного та професійного компонентів у навичках та вміннях, необхідних для формування міжкультурної комунікативної компетентності.

Висновки і пропозиції. Не викликає сумнівів той факт, що реалізація подібних інтегрованих курсів як бази для різнобічного розвитку дитини потребує кардинальних змін у системі підготовки вчителів іноземної мови. Студенти повинні отримати установку на розробку й викладення власних різноманітних інтегрованих курсів естетичного напрямку на базі іноземної мови. Естетизація як засіб пізнання навколишнього світу, більш ґрунтовного осмислення понять, спільних для різних галузей знань, повинна увійти у системи підготовки всіх вчителів. В тому числі й фахівців з іноземної мови, які мають, по-перше, володіти теоретичними засадами інтеграції предметів різних циклів з іноземною мовою. Реалізація подібних курсів може бути забезпечена педагогом, який пройшов відповідну підготовку або консультування у спеціаліста. Отже, виникає необхідність у доповненні і зміні існуючої моделі підготовки фахівців з іноземної мови на рівні змістового й операційного компонентів.

Література:

1. Вепрева Т. Б. Обучение профессионально-ориентированной иноязычной лексике студентов неязыковых специальностей на основе интегрированного курса: диссертация... кандидата педагогических наук. – Санкт-Петербург, 2012. – 182 с.
2. Дружченко Т. П. Інтегроване навчання іноземній мові як засіб оптимізації професійної освіти майбутніх юристів // «Young Scientist» – № 9 (24) – Part 1 – September, 2015, Педагогічні науки, с. 143 – 147
3. Зеня Л. Я. Воспитание экологической культуры школьников средствами иностранного языка // ИЯШ. – 1990. – №4. – с . 30 – 34.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. — Київ: Радянська школа, 1977. – с. 5 – 279
5. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам. Теория и практика: учебное пособие для преподавателей и студентов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Филоматис, 2006. – 480 с.

The article attempts to formulate the principles of creating integrated language courses in foreign languages, outlines the conditions for their operation in both higher and secondary school. The advantages of introduction of foreign language subject integrated courses at different levels of educational process are formulated.

Key words: foreign language subject integrated course, principles of creation of foreign language integrated courses, integrated learning, subject learning of a foreign language.